

ve okçuluktaki mahareti, takvâsi, savaşlardaki şecaati hakkında görüş birliği bulunan Siyavuş Paşa'nın devlet siyasetinden habersiz ve öngörüsüz olduğu ifade edilir.

BİBLİYOGRAFYA :

TSMA, nr. D. 2248, s. 1 vd.; nr. D. 7676, s. 1 vd.; BA, KK, nr. 685, s. 18; nr. 2715, s. 1-17; nr. 3072, s. 14, 18-36; BA, MAD, nr. 2931, s. 82/1; nr. 3403, s. 16-39; nr. 6252, s. 31-38; BA, MD, nr. 180, s. 172/704, 196/805, 264/2-3; BA, Bâb-ı Âsâfî, *Atik Şikâyet Defterleri*, nr. 10, s. 5/1, 8/3, 23/2, 35-4, 39/3, 44/1, 48/2, 70/2, 71/3-4, 74/2, 4, 97/3, 104/23, 124/3, 128/3, 142/2, 163/3, 186/2, 209/4, 218/1, 220/3, 224/1, 230/1, 235/1, 238/1-252/1; BA, *Atik Şikâyet Defterleri*, nr. 16, s. 180/849; BA, Ali Emîri – II. Süleyman, nr. 2996, 2997, 3022, 3030, 3034; BA, İbnülemin-Askeriye, nr. 12/1141, 43/3842, 49/4472; BA, İbnülemin-Hariciye, nr. 413; *Vakfiyeler*, Köprülü Ktp., nr. 3/2446, vr. 46^a; *Vekâyi'nâme*, TSMK, Revan Köşkü, nr. 1310, vr. 61^{a-b}; R. Knolles, *The Turkish History* (ed. P. Rycourt), London 1701, II, 313-318, 328-329; A. de La Motraye, *La Motraye Seyahatnamesi* (trc. Nedim Demirtaş), İstanbul 2007, s. 359-365; *Târîh-i Mehmed Giray (1094-1115/1682-1703): Değerlendirme-Çeviri Metin* (haz. Uğur Demir, yüksek lisans tezi, 2006), MÜ Türiyat Araştırmaları Enstitüsü, vr. 14^a-16^b; *Defterdar Sanı Mehmed Paşa, Zübde-i Vekâyât* (nşr. Abdülkadir Özcan), Ankara 1995, s. 186, 188, 217, 224, 231, 234-254, 265-277, 282; Silâhdar, *Târîh*, II, 64, 122, 129, 132-135, 156-163, 201-202, 217, 277-344, 399-400; *Hadikatü'l-vüzerâ*, I, 113; D. Kantemir, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükselişi ve Çöküşü Tarihi* (trc. Özdemir Çobanoğlu), İstanbul 1998, II, 692-696, 700-720; Şeyhî, *Vekâyi'l-fuzalâ*, II, 43-44; Râşid, *Târîh*, I, 439-440, 456-457, 492, 509-532; II, 2-3, 15-28; İsmâzâde *Târîhi* (haz. Ziya Yılmaz), İstanbul 1996, s. 188, 190, 199, 201-209, 212; İbrâhim Nâimed-din Tirmişvârî, *Hadikatü'l-ş-şühedâ*, Millet Ktp., Ali Emîri, Tarih, nr. 273, vr. 24^b-25^a, 28^a-32^b; Nihâdî, *Târîh*, TSMK, Bağdat Köşkü, nr. 219, vr. 230^a-231^a; M. de la Croix, *Abbrégé chronologique de l'histoire ottomane*, Paris 1768, II, 574-594, 600-602; *Ayvansarayî, Vefeyât-ı Selâtin*, s. 49-50; a.mlf., *Mecmûa-i Tevârih* (haz. Fahri Ç. Derin – Vahid Çabuk), İstanbul 1985, s. 410-411; Mehmet Nermi Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, İstanbul 2001, I, 345; II, 843; N. Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* (trc. Nilüfer Epçeli), İstanbul 2005, IV, 184, 189, 195-198; Ömer Faruk Akün, “Merzifonlu Kara Mustafa Paşa ve Mîrâhür Sanı Süleyman Ağa Mücadelesi İle İlgili Bir Konuşma Zabtı”, *TM*, XIX (1980), s. 35-50; Bekir Kütükoğlu, “Süleyman II”, *İA*, XI, 156-158; A. H. de Groot, “Siyāvush Pasha, Abāzā”, *El²* (İng.), IX, 697-698.

FIKRET SARICAĞLU

SİYAVUŞ PAŞA TÜRBESİ

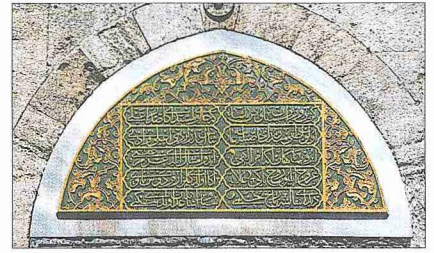
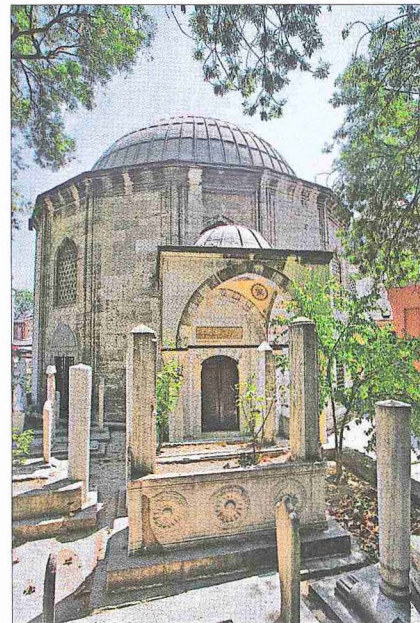
İstanbul Eyüp'te
XVI. yüzyılın
son çeyreğine ait türbe.

Mimar Sinan tarafından Sadrazam Siyavuş Paşa (Kanişeli) için inşa edilen türbenin inşa kitabesi yoktur; 1582-1584 yılları arasında yapıldığı düşünülmektedir. Tez-

kiretû'l-ebniye'de Siyavuş Paşa ve çocukları için ayrı türbeler inşa edildiği belirtilmekteyse de Siyavuş Paşa için ayrı bir türbe yapılmamış, paşa 1011 (1602) yılında vefat edince çocuklarının türbesine defnedilmiştir. Yapının caddeye açılan penceresinin alınlık kemeri içinde Siyavuş Paşa'nın vefatıyla ilgili bir kitâbe bulunmaktadır. Bir avlu içinde yer alan türbe üç cephesiyle avlu duvarının dışına taşmaktadır. Avlu duvarı üzerinde paşa adına yapılmış 1011 (1602) tarihli bir çeşme vardır. Türbe 1940-1970 yılları arasında restore edilmiş, kalem işleri yenilenmiş ve revzenler değiştirilmiştir.

Kesme taştan inşa edilen dışta onaltıgen planlı yapı içte sekizgene dönüşür. Silmelerle çevrelenmiş cephelere atlamalı olarak altlı üstlü birer pencere açılmıştır. Profilli bir kornişle sonlanan cephelerin alt sıra pencereleri dikdörtgen söveli olup sivri hafifletme kemerinin içi mermer alınlıklıdır. Sivri kemerli olan üst sıra pencereleri ise yuvarlak açıklıklı dışıklara sahiptir. Türbenin tek kubbeli bir revakı olup girişi kuzey cepheye açılmıştır. Önde serbest, arkada duvara gömülü, mukarnaslı başlıklara sahip dört sütun tarafından taşınan kasnaksız kubbeye geçiş pandantiflerle sağlanmıştır. Bu sütunlar birbirine pembe somaki ve mermerin alternatif dizilişle kurulan sivri kemerlerle bağlanmıştır. Giriş

Siyavuş Paşa Türbesi – Eyüp / İstanbul

Siyavuş Paşa Türbesi'nin pencere alınlığında yer alan kitâbe

cephesi mermer kaplanmıştır. Palmet formunda breş ve mermerle örülmüş olan basık kemerli giriş dikdörtgen bir çerçeve içine alınmış ve üzerine bir âyet kitâbesi yerleştirilmiştir.

İç mekânda kubbe sivri kemerlerin bir-birine bağladığı sekiz pâyeye üzerine oturmaktadır. Girişi ve cepheleri içine alan kemerlerin geniş tutulması ile yapı içte her yönde genişlemiş, yan duvarlarına birer kavukluk açılmıştır. Alt sıra pencereleri kapaklı olan yapının üst sıra pencereleri içte de sivri kemerli ve alçı şebekelidir.

Siyavuş Paşa Türbesi'nde çini, kalem işi ve ahşap süsleme kullanılmıştır. Çiniler girişin iki yanında bulunan panolarda, pencere alınlıklarında, yapıyı dolaşan âyet kuşağında, giriş üzerinde bulunan âyet kitâbesinde, pandantiflerde ve kavukluk içlerinde görülmektedir. Lâcivert, yeşil, mavi, fîrûze, beyaz ve kırmızı renklerin kullanıldığı çinilerde girişin iki yanında bulunan panolar dikkati çekmektedir. Birbirinin eşi olan bu panolar üç bölüme ayrılmıştır. Üstte rûmî dolgulu köşebentlerle oluşturulan niş içerisinde beyaz zemin üzerinde bir kandil tasviri yer almaktadır. Ortada yine köşebentlerle oluşturulan niş içerisinde Çin bulutlarının meydana getirdiği bir vazodan çıkan şemse motifi görülmektedir. En altta ise renkli taş görünümüne çinilere yer verilmiştir. Yapıyı dolaşan kitâbe kuşağında ve pencere alınlıklarında lâcivert zemin üzerine beyaz sülûse âyetler yazılmıştır. Pandantiflerde görülen ve etrafı rûmillerden oluşan kalem işiyle dolgulanmış çini madalyonlarda lâcivert üzerine beyaz sülûse “Allah”, “Muhammed”, cihâr-yâr-i güzîn, “Hasan” ve “Hüseyin” yazılıdır. Kalem işi süslemeler revakta ve yapı içinde kubbe ile pandantiflerde görülmektedir. Bitki kompozisyonlu olan kalem işleri restorasyonlar sırasında yenilenmiştir. Türbenin ahşap süslemeleri ise geometrik geçmelerden oluşan ve künde-kârî tekniğindeki

kapıda ve pencere kanatlarında yer almak-
tır. Türbede iki adet ahşap sanduka, do-
kuz adet bitkisel süslemeli mermer san-
duka bulunmaktadır.

Siyavuş Paşa'nın Mimar Sinan'a Eyüp'ün
yukarı kesiminde geniş arazisi içinde bir de
köşk inşa ettirdiği bilinmektedir. Bu köş-
kün kâgır bir yapısı Sinan'ın emsali yapı-
ları arasında tek örnek olarak günümüze
kadar gelebilmiştir. Evliya Çelebi, Siyavuş
Paşa'nın şehrin içinde çok büyük bir ahşap
konağının bulunduğunu söyler.

BİBLİYOGRAFYA :

Gönül Öney, *Türk Çini Sanatı*, İstanbul 1976,
s. 103-104; Aptullah Kuran, *Mimar Sinan*, İstan-
bul 1986, s. 329; Tahsin Ömer Tahaoğlu, *İstanbul'da Osmanlı Türbelerinin Tipolojisi* (doktora tezi,
1988), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 202-205;
Yüksel Yoldaş Demircanlı, *İstanbul Mimarisi İçin Kaynak Olarak Evliya Çelebi Seyahatnamesi*,
İstanbul 1989, s. 620; Yıldız Demirel, *Eyüp'te Tür-
beler*, Ankara 1989, s. 68-71; a.mlf., "Siyavuş
Paşa Türbesi", *DBİst.A*, VII, 21-22; Affan Ege-
men, *İstanbul'un Çeşme ve Sebilleri*, İstanbul
1993, s. 756; Mehmet Nermi Haskan, *Eyüp Ta-
rihi*, İstanbul 1993, I, 254-255; Feriye Şen, "Eyüp'te
Siyavuş Paşa Türbesi Çinilerinde Renk ve
Kompozisyon Özellikleri", *Tarihi, Kültürü ve Sa-
natıyla Eyüpsultan Sempozyumu II: Tebliğler*,
İstanbul 1998, s. 328-335.

ZEYNEP HATİCE KURTBİL

SİYER

(السير)

Fıkıh kitaplarının
devletler hukuku hükümlerini
içeren bölümüne
veya bu konuda yazılan
kitaplara verilen ad.

Sözlükte "hal, durum, davranış, idare,
yol, hareket, yürüme" gibi anlamlara ge-
len **siyer** **sîret** kelimesinin çoğuludur. Hem
klasik fıkıh literatürü içinde özel bir tür-
rün hem fıkıh sistematigi içinde özel bir
bölümün ismi olarak siyer, günümüzde
devletler genel ve devletler özel hukuku di-
ye adlandırılan alanlara dair doktriner gö-
rüşlerin bütününü ifade eden bir terim an-
lamı kazanmıştır. Sîret kelimesi Kur'an-ı
Kerim'de bir yerde "durum" mânasında
(Tâhâ 20/21) ve hadis kaynaklarındaki bazı
rivayetlerde "tutum, davranış biçimi" an-
lamında (Dârimî, "Muḳaddime", 18; *Müs-
ned*, I, 75, 128) geçer. Ayrıca siyer ve tarih
kaynaklarında aktarılan Resûl-i Ekrem'e
ait bazı ifadelerde sîret kelimesinin siyer
terimine temel teşkil edecek kullanımla-
rına rastlanır (aş.bk.). İslâm hukukçuları,
müslüman bir toplumun gayri müslim top-
lum ya da bireylerle ilişkilerde izleyeceği

tutum, siyaset ve hukuk rejimini özellikle
Hz. Muhammed'in ve onu takiben Hule-
fâ-yi Râşidîn'in bu konuda benimsedikleri
davranış ve gittikleri yoldan (sîret) çıkar-
dıkları için ilgili hükümleri de siyer terimi
altında bir araya getirmişlerdir (kelimenin
sözlük anlamlarıyla siyer konularının ka-
rakteristik özellikleri arasında bağ kuran
bazı izahlar için bk. İbnü'l-Hümâm, V, 435;
Şehhâte, s. 12-13). Bu yaklaşım, İslâm kül-
türünde devletler hukuku uygulamalarının
Hz. Peygamber gibi ideal bir örneğe da-
yandığı, dolayısıyla bu alanda günlük siya-
setin ve keyfiliğin değil hukukiliğin hâkim
olması gerektiği mesajını içermektedir.

Kaynakların verdiği bilgiye göre sîret ke-
limesi siyer teriminin bu anlamına temel
teşkil edecek biçimde bizzat Hz. Peygam-
ber tarafından kullanılmıştır. Meselâ sıcak
çarşıya çıkarak gerekiren bir devletlerarası so-
runu çözmek üzere Abdurrahman b. Avf
kumandasındaki orduyu sevki sırasında
şöyle buyurmuştur: "Ey Avf oğlu, sancağı
tut! Topluca Allah yolunda gazâ edin ve
Allah'ı inkâr edenlerle savaşın. Fakat hiya-
net etmeyin, anlaşmayı bozmayın, insan
bedenine saygısızlıkla işkence yapmayın
ve çocuklarla kadınlara dokunmayın. İşte
bu Allah'ın emridir ve elçisinin sizin aranız-
daki sîretidir" (İbn Hişâm, III-IV, 632). Yine
Resûl-i Ekrem'in Abdülkays kabilesi lideri
Ekber b. Abdülkays'a yazdığı, savaş ve bar-
ış hukukuna dair hükümler içeren mek-
tubundaki şu cümlesi siyer teriminin ar-
ka planına ışık tutmaktadır: "... (kabile men-
suplarının) feyden paylarını almaları, yargı-
lamada adaletin sağlanması ve ilişkilerde
hakkaniyete göre davranılmasından (el-
kaskdü fi's-sîreti) her iki toplum hakkında
bağlayıcı olmak üzere müslümanların or-
dusu sorumludur. Allah ve resulü onlara
şahitlik yapar" (İbn Sa'd, I, 283). Kelime-
nin benzer kullanımlarına Hz. Ömer ve Os-
man'ın yazışmalarında da rastlanmakta-
dır (Taberî, III, 585; IV, 245).

Fıkıh literatürünün ilk örneklerinden iti-
baren başta cihad olmak üzere haraç, em-
vâl, ganimet (ganâim), cizye, eman, ridde,
daha sonraları siyâset-i şer'iyye ve ah-
kâm-ı sultânîyye gibi terimler de yer yer
aynı içeriği karşılamak üzere kullanılmak-
la birlikte daha kuşatıcı olması yönüyle si-
yer bir üst terim olma hüviyetini hep ko-
rumuştur. Bu noktada bir ayrıntıya işaret
edilmesi uygun olur: "Kitâbü'l-cihâd" baş-
lığını taşıyan bazı eserlerin veya genel fi-
kîh kitaplarının bu bölümlerinin alt başlık-
larında zaman zaman siyer veya sîret ke-
limelerine rastlanmaktadır. Fakat bu kul-
lanımlarda, meselâ Mâlikî fakihî İbn Ebû

Zeyd'in eserinde yer alan "Bâbü sîreti'l-
imâmî'l-adl fi mâlillâh", "Zikru ba'di mâ ru-
viye mine's-sîreti fi mâlillâh" şeklindeki baş-
lıklarda (*Kitâbü'l-Cihâd*, s. 487, 497) devlet-
ler hukuku içeriği değil kelimenin kök an-
lamı kastedilmektedir. Siyerle bu konuda-
ki düzenlemelerin dayanağı niteliğindeki
rivayet ve olayları konu edinen megâzî il-
mi arasında yakın bir ilişki vardır. "Savaş
ve savaş alanı, gazve" anlamlarına gelen
mağzât kelimesinin çoğulu olan megâzî,
daha çok Hz. Peygamber'in özellikle gaz-
veleri ve seriyyeler başta olmak üzere ha-
yatına ilişkin ayrıntıları ele alan ilim dalı-
nın ve ilgili literatürün özel adı olmuştur
(bk. SİYER ve MEGÂZÎ).

Fıkıh terimi olarak siyerin ilk defa ne za-
man ve kimin tarafından kullanıldığına dair
kesin bilgiler olmamakla birlikte bazı ta-
rihi veriler terimleşmenin II. (VIII.) yüzyı-
lın ortalarına doğru Ebû Hanîfe'nin göze-
timinde gerçekleşmiş olabileceğini göster-
mektedir (aş.bk.). Birçok tabakat ve ilim-
ler tarihi kaynağının verdiği bilgiye göre
Ebû Hanîfe, Kûfe'deki fıkıh mektebinde es-
Siyer adını verdiği bir kitabı öğrencilerine
yazdırmış, bu isimle şöret bulan kitaba
aynı adla reddiyeler yazılmıştır (meselâ bk.
İbn Hacer, *Tevâli't-te'sîs*, s. 153). Bu tür
bilgilere dayanan Muhammed Hamîdullah,
siyer teriminin "devletler hukuku" anlamın-
da ilk defa Ebû Hanîfe tarafından kullanıl-
dığı hususunda daha kesin bir kanaate sa-
hiptir (*İslâm'da Devlet İdaresi*, s. 43; ayrı-
ca bk. Kruse, *Islamische Völkerrechtslehre*,
s. 63). Bazı istisnaları olmakla birlikte Irak
ve Şam fakihlerinin siyer terimine, diğer
bölge âlimlerinin ise cihad terimine bu ala-
na özel bir isim olarak yer vermeleri Ha-
mîdullah'ın kanaatini desteklemektedir.
İlgili literatürün gelişim seyrine bakıldığın-
da ilk grup içinde özellikle Hanefîler'in bir
üst başlık olarak siyer kelimesini kullan-
mada ısrarlı oldukları görülmektedir. Bu
bilinçli tercihte mezhebin ilk imamların-
dan aynı adla yazılmış kitapların intikal et-
miş olmasının etkisi açıktır.

Siyer terimi, toplumlararası ilişkilerin he-
men her boyutuna dair hükümleri kuşa-
tan bir muhteva zenginliğine sahiptir. Bu
geniş muhteva içinde devasa, barış, diplo-
matik ilişkiler, uluslararası ticaret, kanun-
lar ihtilâfı, yabancılar hukuku gibi günü-
müz devletler hukuku konuları yanında
zimmet sözleşmesi, İslâm dininden dönen-
ler (mürtedler) ve meşrû siyasî otoriteye
baş kaldıranlarla (bâgiler) ilişkiler gibi fi-
kîhın kendine özgü yapısı gereği işlenen ko-
nular da bulunmaktadır. Siyer edebiyatının
önde gelen yazarlarından Şemsüleimme